

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 47 kronor

Nr 1–2007

Domerna i Turkiet
– Det glömda folket

Redaktören har ordet

Förintelseoffrens dag passerade inte obemärkt i år heller. Många länder uppmärksammade dagen som numera är en bekräftelse på vad som en gång har skett. Därför känns det helt obegripligt att man kan ställa till med en stor förintelsekonferens i Iran december 2006 där man förnekar händelsen. I december skrev tidningarna om Jan Bernhoff, en svensk lärare som steg upp i talarstolen under konferensen och höll ett föredrag om förintelsens demografi (befolkningslära). Han påstod att nazisternas folk mord på cirka 6 miljoner judar är en överdriven och påhittad siffra; att det snarare var 300 000 judar som dog. På samma konferens fanns Robert Faurisson som dömts fem gånger för att ha ifrågasatt historieskrivningen kring Förintelsen, nu senast i en domstol i Paris där han dömdes till cirka 75 000 kronor i böter. Skälen till domen är kommentarer han gjort i iransk tv. Det är olagligt i flera länder i dag att ifrågasätta Förintelsen. Jan Bernhoff agerande blev ifrågasatt av skolledningen och han sade upp sin anställning på Åsö Gymnasium mot viss ekonomisk ersättning. Jag är väl inte den som ska döma men hur oskyldig är han i förhållande till andra historierevisionister? Det finns många som svär sig fria och undgår åtal och misskreditering när de menar "att så var det inte tänkt" fast de medvetet deltog i samspråket.

Romernas Förintelse benämns som porrajmos, porraimos, porraijmos och porajamos. Ordet lär, enligt andra kända romer i Europa, ha myntats av Ian Janko Hancock från Texas. Han hänvisar till the devouring, som betyder förstöra, förtära eller uppsluka. Ordet porraijmos får laddad betydelse bland romer om det inte stavas rätt.

I januari i år gick en internationell språkkonferens av stapeln i Stockholm. Där talades det om standardisering av é romani chib. Man talade om att försöka närma sig en gemensam dialekt och ortografi. En gemensam ortografi är något som med tiden kommer att bli ett måste. Det lätt bli språkförbittringar när det

Rosario Taikon Ali och Bengt O Björklund, framför siter Fred och Maja-Lena Taikon.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon och fax:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91
+46 (0)73-543 07 16

E-mail: fredt@telia.com

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare

och chefredaktör: Fred Taikon

Redaktion: Maja-Lena Taikon,
Rosario Ali Taikon
och Bengt O Björklund.

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang, föredrag och möten.

Vi tar emot texter på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:
fredt@telia.com

finns cirka sextio olika romska dialekter med olika uttal. Det såg vi prov på under konferensen där jag uppmärksammade ordet porraijmos i konferensens korridorer.

När ordet porraimos skrivs med två r uttalas de bägge r:en bland kelderach romer som ett franskt r. Och då får det en helt annan betydelse än devouring.

Innehåll:

Replik	sid.	3
Radio Romano /	sid.	4-5
Mötet i Bromma	sid.	5
Tre dikter	sid.	6
27 januari	sid.	7-9
Linköpings universitet	sid.	10
Notis från DO / Bakro	sid.	11
Språkkonferensen	sid.	12-15
Notiser och nytt	sid.	16-17
Romska flyktingar	sid.	18-19
Den nya delegationen	sid.	20-21
Domerna	sid.	22-23
Romer från Tinka	sid.	24
Gamla bilder berättar	sid.	25
Recept	sid.	26-27

Bilden på framsidan är tagen av Adrian Marsh på domer i Turkiet.

Våra bidragsgivare

Tryck: Allduplo ISSN 1651-3258

Grundordet är om ni ursäktar, porradí porradó porradé porradá som betyder uppspärrende, fläkande vidgande. Här i Sverige försöker jag och Domino Kai nu mera att få bort ordet genom att nämna förintelsen som "Sa o Modarimós" eller "Sa o Modaripé" som betyder det totala dödandet, livets upphörande och förintelse.

Replik till "Låter vi rädslan styra oss för mycket?"

Baki Hasan

Jag är lite förvånad över Domino Kais och Mirelle Gyllenbäcks sätt att beskriva och förknippa rädslan till romska aktivister.

De skriver i sin text: "Det obegripliga är att väldigt många av våra romer (kolleger, medarbetare eller aktivister) gärna biter handen som vill hjälpa och stödja dem".

Det vore fint av Kai och Mirelle om de hade varit lite mera konkreta vilken hand eller händer handlar det om som blev bitna av romska aktivister? Vi som är aktiva och har varit längre inom "scenen" har länge kämpat på och arbetat mot generalisering av olika enstaka företeelser. Och nu blir jag överraskad och störd över att en generaliserings beskrivning kommer av unga romer fyllda med energi och drömmar för en bättre romsk tillvaro i det svenska samhället?!

Sedan fortsätter de: "Man är så rädd att förlora den stol som man i dag sitter på att man kan gå över lik för att behålla den, bokstavligt talat."

Vilken "stol"? Vilken romsk aktivist har sådan makt och position i Sverige som kan diktera romska livsvilkor? Under alla dessa år i Sverige har jag aldrig träffat någon rom som har makt och position.

Jag, så som en del andra romska aktivister i Sverige har alltid arbetat för sakens skull - att vi romer ska ha bättre förutsättningar för integrering i det svenska samhället. Och det har vi visat

och visar även nu i praktiken.

Det hade varit intressant att få veta vilka romer handlar det om. Det är kanske dags att vi börjar tala klart språk.

Jag håller med Marielle och Kai att var och en romsk aktivist ska ägna några sekunder och analysera sig själv: vad är det jag gör, varför, när, med vem, kan jag göra det, är jag egoist, utnyttjar jag det romska situationen bara för att häva fram mig och visa till en del t ex tjänstemän att jag är annorlunda så att de ska tycka om mig, få en klapp i axeln eller kanske tycka synd om mig? Vad kan jag lära mig av de andra aktivisterna?

För att allt börjar inte med mig. Det har alltid funnits någon annan förre oss som har påbörjat något som har med romernas rättigheter och integration i samhället att göra.

Jag skulle så gärna vilja att unga romer aktiveras i det här processen och jag försöker stimulera det dagligen i mina kontakter med dem.

Vidare fortsätter Kai och Mirelle: "Är det kanske dags att lämna över till mer driftiga, ambitiösa och utbildade romer, med ett genuint intresse av att arbeta för det romska frågan."

Jätte vackra och starka ord. Men vem hindrar alla dessa unga utbildade människor? Romerna?

När har alla dessa unga och driftiga romer med genuint intresse för romska frågor träffat varandra och diskuterat gruppöverskridande hur kan man gå vidare?

Har denna unga romska intelegensen kännedom om varandra? Varför dessa utbildade unga människor inte kontakter romska aktivister och ställer krav, på att de ska vara med och påverka positiv den romska utvecklingen?

Var och en person har rätt att uttala sig och säga vad han eller hon tycker om saker och ting men då ska man försöka

vara saklig och konkret och inte generalisera så att allmänheten får felaktig bild av alla romska aktivister. Man ska inte nedvärdera och obetydlig förklara alla insatser och engagemang som en del romska aktivister tillsammans med vanliga romer och andra positiva krafter (politiker, tjänstemän, kulturarbetare) åstadkommit.

Jag hoppas att ingen av läsarna missolskar minna ord. Min mening är att väcka bara tankar.

Baki Hasan

Re:

Tråkigt att du inte förstod metaforen som vi försökte måla upp, och självklart så handlar det ju inte om att bokstavligt bita någons hand. Men tendenserna den senaste tiden har visat sig vara orättvis för en del yngre kontra äldre. Det patriarkala samhället som romerna lever i har sina fördelar och nackdelar, i det här fallet nackdel då patriarkalism förhindrar en del yngre att komma fram med sina idéer. Det här trodde vi var uppenbart för alla inom den romska världen. Det handlar inte om enskilda individer utan om en trend och företeelse som vi sett och hört andra unga yttra sig om allt mer.

Det gläder oss än dock att du trots kritiken håller med oss.

Vår tanke var precis som du själv avslutar med, att väcka opinion om den romska rörelsen.

Hur kan vi gå samman för att bli ännu starkare? Hur ge plats åt varandra, och inte se ner på de olika grupperna. Framför icke-romers ögon så är vi alla romer, oavsett grupp, de ser ingen skillnad på oss. Då vi blir orättvist behandlade av samhället, ska vi då också behandla varandra illa? Kampen om våra romska rättigheter vinner vi endast om vi är förenade som grupp. Här behövs även de yngres röster.

**Opré Romále!
Baxt thaj sastipé!**

Domino Kai & Mirelle Gyllenbäck

*Robert Brisenstam,
Harry Kwiek, Gregor
Dufunia Kweik och
Michal Stankov.*

Romska klassresenärer

Efter att i århundraden ha stått utanför all sorts utbildning har den romska populationen äntligen inte bara släppts in i skolor och universitet, det blir nu allt fler romer som studerar på högskolorna och som blir de första romska klassresenärerna i Sverige.

Radio Romano intervjuade nyligen några av de romer som studerar eller har studerat på högskolan. ÉRG var där.

Radio Romano har hållit på i några år nu och sändningarna uppskattas allt mer av sina romska lyssnare. Adam Szoppe är det senaste tillskottet till redaktionen och han har verkligen funnit sin nisch bakom mikronen ute på stan eller i en studio i Radiohuset på Gärdet.

När ÉRG är på besök i Radiohuset ska Adam intervjua fyra romer som studerar på olika högskolor om hur det är att bli romska akademiker. En av de fyra är Robert Brisenstam, resande, 22 år. Han är inne på andra terminen av sin juristutbildning vid Uppsala universitet. Han vill bli advokat och främst jobba med mänskliga rättigheter.

– Det behövs romska jurister. Det måste kännas tryggare att vända sig till en rom när det gäller mänskliga rättighetsärenden. Jag tror inte att icke-romer för-

står den bakomliggande problematiken. Jag skulle kunna tänka mig att jobba på ett romskt människorättscenter eller en juristbyrå, säger Robert.

Harry Kwiek studerar på juridiska fakulteten vid Stockholms universitet sedan 2004. Han skulle inte vilja bli åklagare och han tror att det dröjer innan en rom blir åklagare, ett av de mest tabubelagda yrken en rom kan tänka sig.

– Jag vill jobba med brott och straff och hjälpa de romer som kommit på kant med rättvisan. Det är på grund av romernas dåliga erfarenheter med polisen som det inte finns något förtroende för den som skulle vilja bli åklagare, säger han.

För de kunskapsstörstande romer som eventuellt kommer att lyssna på programmet berättar de bägge att det krävs tålamod och en vilja att komma någon-

stans om man ska lyckas med sin utbildning, som dessutom kostar mycket pengar i form av studielån på flera hundra tusen, men ingen av dem ångrar sitt val.

– Jag har tidigare jobbat med en del ströjobb, men man ser saker och ting med andra ögon när man inte har rätt utbildning. Jag har verkligen fått valuta för pengarna när jag är klar, säger Harry.

Robert menar att man rent generellt har större chans på arbetsmarknaden med en högre utbildning.

– Man lär sig hur systemet fungerar och det är bra att vara akademiker, man kommer upp på en annan nivå, man mognar, får arbetsdisciplin, man är tvungen att ta ansvar för sina skulder som i slutändan är en investering i sig själv och det är det värt. Kunskap är ovärderlig, säger han.

Michal Stankov, eller Jono, har studerat på KTH i tre år och är färdig elektroingenjör. Han arbetar nu som system- och samordningsspecialist inom data.

– Jag ser till att datasystemen fungerar på olika sjukhus, bland annat röntgen-

system. Det är mycket med att få de olika programmen och systemen att passa samman. Det är också mycket arbetet så att patientregister, journaler och läkarutlåtande kan köras samman till ett system, säger Jono.

Han förbättrade sin gymnasiekompetens och läste vidare på naturvetenskaplig linje i ett år.

– Jag har studerat oavbrutet i sex år. Det var tufft men hela tiden intressant, säger Jono. Jag har alltid varit intresserad av teknik och fick min först dator när jag var nio år. Då öppnades en ny värld. Jag började spela dataspel och tyckte som många andra att det var roligt. Sedan började jag göra egna spel och fick en inblick i datavärlden och dess olika system. Jag tänkte att det här kunde man tjäna pengar på. Jag kände tidigt att det var IT jag ville satsa på, förklarar Jono.

Gregor Dufunia Kweik studerar lingvistik och etnologi.

– Som jag ser det så går etnologi, kultur och språk hand i hand, men inte nödvändigtvis. Att studera ger kunskap. Om vi säger att vi har hamnat i tvistemål med

Harry Kwiek, Michal Stankov och Adam Szoppe.

varandra och jag har studerat, men det har inte du. Jag gör en skrivelse om händelsen, men du kan inte skriva. Då ligger styrkan hos mig. Men jag vill att alla ska få en möjlighet att studera och leva på samma villkor. Nu ligger sanningen, och därmed styrkan, hos majoritetsbefolkningen, men vi vill få styrkan och bli erkända, något man får först när man har kunskapen, säger Gregor.

Men vad är det som är romskt? Är det de gamla traditionella arbetena? Finns

det en risk att man förlorar sin romska identitet och sin kultur när man blir akademiker?

– Jag tror inte att man kommer att tappa sin romska kultur bara för att man läser vid en högskola. Den som vill hålla på kulturen kommer att göra det ändå. Det kan man se på romer som genom tiderna har flyttat från land till land och ändå inte tappat sin kultur. Man behöver inte släppa sin kultur bara för att man går i skolan, säger Jono.

Årsmötet ingen vill kännas vid

Försöket att ta över kontrollen i RKC:s styrelse den 24 november förra året i föreningen Nevo Droms lokaler i Bromma ledde ingenstans mer än till frustration från alla håll och tomma utfästelser. Många av medlemmarna som var med i det mötet är numera antingen uteslutna eller har av sagt sig sitt medlemskap. Den styrelse som utsågs i Bromma, och som senare konstituerade sig, har inte på något sätt genomfört det som utfästes. De har inte fryst några medel, de har inte bytt ut några lås. De har över huvud taget inte visat sig på centret efter mötet i Bromma. Efter en viss brevväxling pla-

nade hela historien ut och ingen vill längre kännas vid försöket att ta över kontrollen i RKC:s styrelse.

ÉRG har försökt nå alla inblandade för en kommentar, men ingen vill uttala sig. Kari Palmroth säger att han inte har något alls med det hela att göra. Han hade, påstår han, bara lånat ut sin lokal. Att han sedan var med vid omröstningen till en ny styrelse är inget han vill kännas vid idag.

RKC:s ordförande Jan Ottosson säger att de inte har agerat annat än att utesluta de som var med på mötet i Bromma, och att de väntade sig besked från

Brommastyrelsens ombud, advokat Fialdini. När ÉRG ringer upp advokaten säger han att han inte alls är deras ombud, att han endast skickat ut de brev de bett honom sända efter mötet i Bromma.

Brommastyrelsen har enligt uppgift varit i kontakt med Kulturförvaltningen och låtit påskina att de gett upp alla anspråk på att vara en legitim styrelse för RKC.

RKC har dock haft ett ordinärt årsmöte i Gubbängen nyligen och valt ut vilka som ska leda arbetet framåt. Om deta kan du läsa på sidan 17.

En varm hand från dödens ängel

Du gick din runda,
log mot dem du gick förbi, har det berättats.
Du var alltid ensam.

Men en dag under din dagliga runda
höll du en liten pojke i handen, sa de.
Var du hans far?
I vart fall så sörjde du för pojken som en far.
Du var stolt över den glada och fina pojken.
Varje dag visade du upp honom, har det sagts.

En dag på din vardagliga runda
hade du inte längre pojken vid din sida
hållandes din hand.
Alla runt om undrade vilket öde
pojken gått till mötes.

Var det ugnarna?
Ett skott i nacken?
Slängd för hundarna att kalasa på?
Eller hade han låtit pojken utstå olika tester
för att se hur långt ett barn tål smärta eller gift?

Endast du vet Dr. Mengele.
Men det var jag som kände allt.
Det var jag som var pojken
som såg upp till dig,
som höll din varma hand.

Domino Kai

En ropande röst

Tillägnad min älskade syster Katarina

Kunde vi alla finna
ett uttrycksmedel
eller ett sätt
att åstadkomma
något värdefullt
som kunde skänka oss
tillfredställelse
för de enorma
möjligheter
vi bär inom oss.
Inte så
att vi alla
kunde bli
någon Boye, Ferlin eller Martinsson.
Men kanske
En ropande röst.
En Johannes
som banar väg
i det tysta.
Utan pompa.
Utan berömmelse.
I det karga, kalla, ovänliga
världshjärtats vildmark.

Pauline Taikon Jidhed

Vinterträd faller

Vinterträd faller
genom natten som vagnar
på sitt stråk en gång.

Ingen vet längre
varför hjulen stannade
och självstyret dog.

Den egna farten
blev en nedsläckt täckmantel
i rörelserna.

Ännu lever de
i avklingande ekon
av utanförskap.

Vinterträd faller
genom natten som vagnar
på sitt stråk en gång.

Bengt O Björklund

Foto: Bob

Det finns 350 000 överlevare från förintelsen som fortfarande lever, 350 000 experter som bara vill vara till hjälp med påminnelsen om sitt liv. Var snäll och lyssna på dem och på ekot och på andarna och snälla, lär ut detta i era skolor.

Steven Spielberg i sitt tacktal på Oscarsgalan

Förintelseoffren har åter hedrats

Den 27 januari 1945 befriades koncentrations- och förintelselägret Auschwitz - Birkenau i Polen av sovjetiska trupper och för sjätte året i rad hedrades förintelsens offer runt om i världen. Så också här i Sverige. På en rad olika platser runt om i landet samlades människor för att minnas.

På gator och torg marscherade fackeltåg och känslofyllda tal har hållits i olika lokaler och i kyrkor. Skolor uppmärksammade eleverna på vad som hände och på teve visades filmer och dokumentärer på temat Förintelsen.

Det var den 29 januari år 2000, i samband med den internationella förintelse-

konferensen i Stockholm, som dagen uppmärksammades på ett kraftfullt sätt i Sverige och andra länder. Det är en dag som instiftats för att ingen ska glömma nazisternas grymma brott mot mänskligheten under andra världskriget och numera ingår även den tidigare förringade förintelsen av romer. Ingen kan lägga tona om förintelsen av romer. Man vet inte hur många romer som förintades. Många av dem tiläts inte något medborgarskap eller id-handlingar och finns alltså inte med i någon statistik. Många av dem blev bara avrättade på plats i skogen där de bodde, men åtskilliga blev förda till förintelselägren där de gasades ihjäl

och förda till ungnarna. Många blev till försökskaniner i grymma experiment, även barn.

Nu verkar en ny era randas för romerna. Efter andra världskriget sågs de fortfarande, och ses fortfarande, som andra klassens medborgare. Särskilt i de östeuropeiska länderna. Men det är förändringar på gång. Den romska frågan börjar tas på allvar i ett paneuropeiskt perspektiv. Eu har lyft frågan och här i Sverige kommer allt fler initiativ för att belysa och förbättra romernas situation. Allt fler romer börjar gå i skolan och antalet romska aktivister är stort. Därför är den 27 januari en viktig dag.

Katarzyna Pollock berättar om Fatimas hand..

Om ett romskt ursprung

På Raul Vallebergs torg i Stockholm, har det blivit en tradition att man tänder marschaller och håller tal. Synagogor och kyrkor runt om i Sverige och Europa fylls för en minneshögtid och romer på olika håll samlas för att manifesteras Förintelseoffrens dag, så gjorde även romerna i Stockholm. Den romska konstnären Katarzyna Pollock talade på Norra Real.

Romskt Kulturcentrum i Stockholm kallade på nytt romerna till en minnesgudstjänst i Filadelfiakyrkan i Tyresö för att tillsammans hedra förintelsens fallna offer. På själva centret var det dessutom vernissage med den romska konstnären Katarzyna Pollocks verk den 26 januari, verk som speglar förintelsen av romer på olika sätt, med collage där bland annat nazidokument och foton på förintade barn ingår. Hon talade även i en workshop på Norra real dagen efter där hon berättade om hur hennes konst är ett sökande efter sitt romska ursprung.

Katarzyna Pollocks pappa var rom, men det dröjde innan hon fick veta det.

– Jag fick aldrig lära mig romanés och min far ville inte tala om sitt romska ursprung på grund av det som hände honom under kriget. Nu vet jag varför

min far aldrig talade om det. Han var sex år när kriget bröt 1939 och det måste ha varit en mycket traumatisk period för honom. När jag frågade honom om vad som hände, bytte han alltid samtalsämne, berättar Katarzyna Pollock.

Katarzyna Pollock är stolt över att vara en romsk kvinna, trots att hennes ursprung ligger i spillror, men genom sin konst har hon börjat återta sina kulturella rötter. Hennes tavlor är fulla av detaljer och alla har de en betydelse, vissa tavlor kändes så tunga att hon nästan inte orkade med dem, utan hon ville förstöra dem, berättar hon. Som exempel visar hon en tavla med en liten sintiflicka från Holland i centrum. Det är Settela. Flickan gasades ihjäl med sina nio syskon.

Katarzyna Pollocks tavlor är fyllda av symboler, många, som till exempel

Fatimas hand, går igen i olika tavlor.

– Fatimas hand är en arabisk influens som för romer har tur med sig och skyddar mot dålig energi. Judarna ger den ungefär samma betydelse och i Indien känner man också igen den, men där har den lite andra egenskaper. Det är viktigt för mig att symbolerna jag använder är universella, att alla kan känna igen sig i dem, oberoende av vilken kultur eller religion man tillhör, säger Katarzyna Pollock. När indier ser tavlor med Svarta Sara, frågar de: Är det Kali?

Katarzynas öde är inte ovanligt. Även efter kriget fortsatte diskrimineringen av romer och många av dem som överlevt förintelsen hade upplevt alltför mycket trauma för att våga ge sig till känna och med rätta. De var fortfarande inte välkomna som europeer, de var fortfarande de lägsta bland de lägsta.

Även Gergor Kwiek från RKC talade under denna workshop. Han berättade om hur han sade att han var rom i skolan. Då tog de sociala myndigheterna honom i förvar tre dagar.

– Sedan sade jag inte det mer. Jag ljög och sa att jag var turk och började hata icke-romer för att de hatade oss. Det är vad hat kan göra, sade Gregor.

Utställning i Väsby konshall

Den romska konstnären Katarzyna Pollocks uppmärksammade utställning exponeras också på Väsby Konshall, 17 mars - 5 april. Katarzyna Pollock, som ställt ut i Tyskland, England, Ungern, Indien och Australien, har nominerats att representera romsk samtidskonst på Venedigbiennalen 2007 (öppnar 10 juni).

27 januari i Tyresö

Förintelseoffren hedrades även i pingstförsamlingens kyrka i Tyresö där danspedagogen Zdzislaw Billicki berättade om sin far som satt på olika koncentrationsläger både i Polen och i Tyskland. De två katolska prästerna Fredrik Emanuelsson och Kennet Pålsson höll minnesgudstjänsten.

– Att tillsammans med er fira denna minneshögtid på Förintelsedagen är både att dra sig till minnes det som har varit så fruktansvärt smärtsamt och samtidigt att säga: Aldrig mer. Aldrig mer får vi själva i vår historia med våra liv utsätta andra för det som har hänt och aldrig mer får vi se på oss själva i självskhetens ljus, sade Fredrik Emanuelsson.

Erik Kenneth Pålsson, berättade om när han som ung pojke träffade romer som varje år slog läger utanför samhället där han bodde.

– Det väckte stor uppmärksamhet, stor förvåning och många fördomar, varav jag själv måste erkänna att det mesta tog jag över. Jag var helt övertygad om att i det här lägret så fördes ett mycket omoraliskt liv, för det var vad alla hade talat om för mig. När jag blivit äldre och förhoppningsvis lite klokare, har jag ju sett att ingenting av det här var sant, sa Erik Kenneth Pålsson.

Därefter läste Gregor Dufunia och Arvid Bergman dikten Ingerdé le romén, Romerna fördes bort, av den romska författaren Josef Choli Daróczy från Ungern. Dikten handlar om när romerna fördes bort av gendarmerna med sina familjer, ovetande om att de skulle gräva sin egen massgrav och sedan skjutas.

Överlevde Cyklon B

Zdzislaw Billicki berättade om sin far som satt på olika koncentrationsläger både i Polen och i Tyskland.

– Far berättade att när han som sextonåring hamnade i nazisternas händer placerades han på olika läger så som

Buchenwalds och Majdanek.

Zdzislaw berättade en episod som har bränt sig fast i hans minne då fadern berättade om vad han blev utsatt för.

– Min far hamnade i koncentrationslägret just då de första proverna av giftgasen Cyklon B skulle göras. Det var den giften som nazisterna släppte ner i ventilationsrören i de celler som människorna befann sig i. Det visste inte hur stor dos ampullerna skulle innehålla för det tänkta antalet människor som skulle gasas ihjäl. Han och ett tiotal person av olika åldrar och kondition, män, kvinnor och barn hade förts in i cellen för att se hur giftet skulle påverka dem.

Tyskarna hade sagt till dem, att de som befann sig i rummet skulle gå runt den krossade ampullen och då av vinddraget skulle gasen fortare sprida sig i rummet.

– När min far upptäckte detta sa han till de andra att de skulle vara så stilla som möjligt. Men människorna var för förvirrade för att lyssna på honom. Självsatte han sig i ett hörn och drog skjortan över huvudet för att skydda sig mot rökgasen. När han senare hörde att ingen rörde sig i rummet tittade han upp och såg att människorna låg stilla på golvet, de var medvetlösa.

När tyskarna öppnade blev människorna inburna till en sal där de undersöktes av läkare för att se hur mycket de hade blivit påverkad eller om de kanske hade dött av gasen. När det blev min fars tur att bli undersökt såg de att han inte hade blivit märkbart påverkad av gasen. Läkarna frågade sig hur det kom sig att han inte blivit påverkad. "Den här personen måste vi testa en gång till", sa man. När min far hörde att han skulle genomgå ett experi-

ment till, tappade han lusten att leva.

I baracken där han bodde fanns personer med olika yrken.

– Där fanns även en läkare som sa till min far att skydda sig med att blanda ihop mycket krossad lök och tobak och äta det. Pappan visste inte hur mycket av vad han skulle blanda ihop, utan han blandade vad han trodde skulle räcka. När dagen kom då han skulle testas på nytt åt han upp allt han hade blandat med den följden att han blev jätte sjuk och svimmade. När tyskarerna kom för att hämta honom såg de att han inte rörde på sig. Då sa de till varandra att nu har gasen gjort sitt.

På det viset undslapp han att genomgå ytterligare en test där han troligen skulle ha dött.

– Det som skett under kriget, vad nazisterna gjorde mot mänskligheten, om det har min far berättat för mig, det i sin tur har lett till att jag berättat detta för mina barn och de har berättat detta för sina barn. Att detta aldrig får glömmas bort.

Kvällen avslutades med att alla tände ett ljus till minne för de fallna förintelseoffren.

Zdzislaw Billicki.

Dekan Jan Anward, professor i språk och kultur samt föreståndare för avdelningen språk och kultur på Linköpings universitet.

Romanés på universitetet

Som vi tidigare skrivit om i ÉRG kommer Linköpings universitet inom kort att starta en språklig forskningsavdelning för é romani chib.

Dekan Jan Anward är professor i språk och kultur samt föreståndare för avdelningen språk och kultur på Linköpings universitet.

Under språkkonferensen i Södertörns högskola nyligen presenterade han tankarna kring den nya forskarutbildningen.

– Regeringen har offentliggjort de språk som måste finnas på universiteten. Fyra av de språken har vi intresserat oss för, é romani chib, jiddisch, somaliska och albanska.

På utbildningsdepartementet finns det en språklista med 19 språk som det ska finnas forskning och utbildning om.

– När SVHF, som är en samordnare för alla universitet och högskolor, tittade på listan såg de att det inte fanns någon som hade just de här fyra språken i sitt program. En språkgrupp diskuterade då vilka universitet som skulle ta dem. Eftersom vi har en forskarskola i språk och kultur i Linköping och andra universitet frågat oss om vi kunde ta över

ansvaret för é romani chib, tyckte vi att det passade väldigt väl in eftersom vi sysslar med språk i en kulturell kontext. Vi har tidigare inte bedrivit någon forskning kring det romska språket, men det är inget problem för oss. Vi har bedrivit forskning i alla möjliga andra språk och har inte något problem med att ta över och hysa den här typen av forskning i Linköping.

Jan Anward ser också den romska institutionen som ett nationellt resurscenter.

– Det som behövs nu är forskning kring språket och kulturen. Det första förslaget jag har funderat på är att utlysa två forskarassistentanställningar, en tjänst riktad mot språket, och en mot kulturen.

Kan man då tänka sig att anställa romer?

– Självklart kan romer söka platsen,

bara de uppfyller kraven som forskarassistenter med doktorsexamen, säger Jan Anwar.

Problemet är bara att det ännu inte finns några romer med den utbildningen i Sverige, men Jan Anwar menar att forskningen är en långsiktig satsning och att en andra del i satsningen är att skapa en doktorandanställning.

– Det är i ett långt tidsperspektiv man får tänka. Ett universitet är ju något som ska fungera på långsiktig basis och idag finns det pengar, kanske finns de inte i morgon. Det är inte alltså logiskt var pengarna hamnar. Men nu måste vi bygga upp en långsiktig typ av forskning där romerna själva i slutändan kan forska om sin egen kultur och sitt språk. Man skulle ju kunna starta ett långsiktigt program för romska forskningsstuderande. Det finns många erfarenheter kring det. Det nordamerikanska indianspråket Navaho är ett klassiskt exempel. Där började man satsa på 70-talet och tio år framåt, för att få fram infödda doktorer och det har man lyckats med.

Att bli doktor tar minst fem år. För att få fram romska doktorer måste man hitta personer redan på gymnasienivå, med rätt inriktning, som vill satsa och ge dem någon typ av specialträning.

– Men under tiden är det viktigt att slå vakt om forskningen och se till att det finns en fast resurs kring romernas språk och kultur, säger Jan Anward. Vi känner oss mycket ödmjuka inför arbetet. Detta är en stor möjlighet för det romska språket och den romska kulturen i Sverige och vi vill gärna vara värd för detta, men i slutändan är det inte bara vi som ska göra arbetet, forskningen bör göras tillsammans och med romerna.

DO granskar bostadsmarknaden

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) tar krafttag mot etnisk diskriminering på bostadsmarknaden. Som ett led i detta arbete kommer DO att granska hur elva bostadsbolag arbetar för att förebygga etnisk och religiös diskriminering bland sina anställda.

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) inleder en tillsyn av hur elva bostadsbolag, i sin roll som arbetsgivare, lever upp till lagens krav om att förebygga och förhindra etnisk och religiös diskriminering på arbetsplatsen.

– Det är viktigt att granska bostadsbranschen eftersom bostadsbolagens egna interna arbete att förebygga etnisk diskriminering bland personalen och arbetssökande kan visa på om bolagen har en medvetenhet om diskriminering också i boendet och bland bostadssökan-

de, säger Ann-Christin Hartman, enhetschef hos DO.

Berörda bostadsbolag måste redovisa vilka aktiva åtgärder de vidtagit för att arbetsförhållandena ska passa alla arbetstagare och hur arbetsgivaren förebygger och motverkar trakasserier på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. En arbetsgivare måste också ha en öppen rekrytering som möjliggör för alla att söka en ledig tjänst.

– En arbetsgivare som inte diskriminerar har ofta på sikt etnisk mångfald på arbetsplatsen eftersom hon väljer arbetssökande efter kompetens och inte efter ovidkommande hänsyn till medvetna eller omedvetna föreställningar, säger Ann-Christin Hartman, enhetschef hos DO.

Under hösten 2006 och hela 2007 bedriver DO ett särskilt arbete för lika rättigheter och möjligheter på bostadsmarknaden oavsett etnisk tillhörighet. Syftet med DO:s satsning är att kartlägga och synliggöra den diskriminering på struktur- och individnivå som finns på bostadsmarknaden, att öka kunskapen om individens rättigheter och möjligheter till upprättelse, och att bidra till ett arbete bland och emellan olika aktörer på bostadsmarknaden för att förebygga och motverka diskriminering.

Tillsynen utgör en del av detta arbete med fokus på bostadsbolagens roll som arbetsgivare.

Vid slutet av tillsynen kommer DO att presentera resultaten i en rapport.

DO

Gregor Dufunia Kwiek ställer en fråga till panelen som består av Miranda Vuolasranta, Marcell Courtiades, Gheorghe Sarau, Thomas Acton och Hristo Kuzhiov.

Ett folk – ett språk

I början av januari i år arrangerade RKC en tredagarskonferens under temat "Ett språk utan gränser...". En av huvudfrågorna på denna konferens var: Är det möjligt att skapa en gemensam standard för romanés som alla romer kan förstå? Är det möjligt att genomföra en sådan standardisering och är den överhuvudtaget önskvärd? Det var tänkt att dessa tre dagar skulle ge svar på dessa frågor. Inbjudna var språkligt engagerade romer och icke-romer från Europa och Argentina.

Romernas språk har sedan utvandringen från Indien på 1000-talet genomgått många genomgripande förändringar. Varje land de passerat genom eller bosatt sig i har lämnat sina spår i form av både låneord, grammatik, uttal och ortografi. Detta har inneburit att under århundradenas lopp har ett stort antal skilda dialekter vuxit fram. Idag räknar man med att det finns drygt 60 olika romska dialekter, en del mycket nära besläktade med varandra, andra med stora skillnader.

– Målet är inte att standardisera romanés på tre dagar. Utan det är att minska klyftan mellan de akademiker som arbetar med språket och dem som arbetar praktiskt med språket. Ofta är det en polarisering mellan dessa två. Sedan är det bra att man kan ta upp det som är kontroversiellt och känsligt på bordet och

förhoppningsvis ska man i framtiden kunna ha internationella arbetsgrupper där teoretiker och praktiker kan samarbeta, säger Elin Strand, föreståndare för Romskt kulturcentrum i Stockholm, RKC.

– Det har funnits språkkonferenser tidigare. Skillnaden från de andra konferenserna är att nu finns internet med i bilden. Idag har det visat sig att många romer har kontakt med varandra genom internet.

– Inte för att man ska ta bort det ena eller det andra, utan för att de olika dialekterna närmar sig varandra och vi bland annat får en inblick i varandras dialekter. Det viktigaste är att det finns ett sätt att skriva på. Tidigare då man arbetade med fonetiken var det bara med en eller två dialekter. Idag vill vi starta en gemensam arbets- och referensgrupp som ska se över hur vi ska kunna arbeta med många fler dialekter. De kan även samla in de dialekterna som mest liknar varandra. De kan se över fonetiken och se vilket som passar alla dialekter, säger Gregor Dufunia Kwiek.

Här finns det alltså ett behov av ett gemensamt språk.

De tre konferensdagarna arrangerades på tre olika ställen. Den första dagen hölls konferensen på Romskt Kulturcentrum, den andra dagen förflyttade sig alla till Södertörns Högskola och den tredje och avslutande dagen var det Uppsala Universitets tur att hålla med lokal.

Under konferensens första dag presenterades fem uppsatser.

Gregory Dufunia Kwiek tog i sin presentation bland annat upp att talare av samma dialekt uttrycker sig olika beroende på sammanhanget. Han tog även upp skillnaden mellan de olika dialekterna och hur de påverkade varandra.

Janos Daroczi beskrev utvecklingen av romanés i Ungern, om användningen av interaktiva medier på internet och han beskrev hur man kan lyfta en lokal dialekt till att kunna användas i en akademisk diskurs; hur man väljer ut en av landets dialekter till att bli ett officiellt litterärt språk som man kan använda till exempel inom utbildning.

Jorge M. Fernández Bernal, ordförande i Identidade Cultural Romani i Argentina, berättade om situation i Argentina, en situation som påminner om den som var i Europa för tjugofem år sedan. Jorge menar att arbetet med det romska språket kan inte bara ske på en akademisk nivå utan måste också ner på en folklig nivå om man ska producera läromedel.

Carlos Múdos Nédos från kalégruppen är spansk lärare i romanés. Han talade om att lära ut ett språk som inte är hans eget, men som han genom ett slags återtagande gjort till sitt eget. Ett återtagande som inte enbart handlar om språket, utan även om själva

kommunikationen, både inom landet och internationellt. Återtagandet handlar också om att delta i samhället på ett bredare sätt.

Rumänen Gheorghe Sarau från

University of Bukarest, Romani Language institutionen, talade i sin presentation om problematiken kring romanés och

alla dess dialekter, om romanés som andra språk, men även för romer som har det som modersmål. Enligt Sarau är inte problemet att standardisera romanés utan snarare att skapa en plattform för en romsk intellektuell diskurs. Saraus modell förklarar också hur man kan berika det romska språket vilket inte sker enbart genom att bygga på ordboken med nya ord, men i huvudsak på det sätt som romanés-talande anammar hela paket av nya koncept.

Södertörns Högskola

– Svensk forskning om romer är generande, färgad som den är av sin tid. Vi behöver nya metoder att forska med, i dialog med romerna själva, sade David Gaunt, historieforskare vid Södertörns högskola.

Thomas Acton menar att under de senaste trettiofem åren har romanés utvecklats till att kunna användas i en akademisk diskurs.

– Språket har blivit väletablerat och mer

självsäkert och nyanserat, sade han.

Miranda Vuolasranta, före detta lärare

och vice ordförande för European Roma and Travellers Forum (ERTF), var lite

besviken över att söndagens samtal inte alls nämnde ERTFs position vad det gäller romerna och deras språk.

– En förändring eller en

standardisering av det romska språket måste ske i samförstånd med alla de länder där romanés talas, sade hon.

Alla frågor om språk är politiska, menade Trajko Petrovski, forskare i

romska språk vid institute folklore, Skopje, Makedonien. Han gav sin syn på vad en standardisering av språket innebär.

– Idag arbetar många för att skapa ett standardiserat alfabet, men att standardisera ett språk med många dialekter är en lång process, menar Trajko.

I en del länder har olika romska dialekter blivit standardiserade för att man ska kunna ge ut dokumentation och skolböcker.

– Vem är det som har användning av ett standardiserat språk? Svaret är enkelt: Den utbildade eliten kommer att använda det och göra det till en standard för majoriteten.

De första försöken till en standardisering av det romska språket gjordes i forna sovjetunionen under trettioalet. Ett alfabet skapades med kyrilliska bokstäver som användes när man tryckte skolböcker. Senare, under mitten av 1900-talet gjordes flera försök att standardisera det romska språket i ett flertal europeiska länder. Under 80-talet försökte Ian Hancock skapa en teoretisk grund för en standardisering, samtidigt som olika författare arbetade med detta i Västeuropa. Ljungberg och Scherp föreslog en ortografi för att publicera böcker

Hristo Kuzhichov, Gerd Carling, Thomas Acton, Orhan Galjus, Miranda Vuolasranta och Vera Klopčič.

er på romanés i Sverige på kelderash och lovara. I mitten på 70-talet började man lära ut romanés på skolor i England. Under 80-talet modifierades språket av den franska lingvisten Marcell Courtiades, en av de största ivrarna för en standardisering av ett romskt alfabet och en romsk grammatik. Hans alfabet accepterades inte av romologerna i Europa, men används idag i Rumänien, Frankrike och Albanien. Vid 1900-talets slut pågick försök att standardisera det romska språket i flera Europeiska länder och ordböcker trycktes.

För att standardisera det romska språket måste man, enligt Trajko, genomgå ett antal olika faser. Först måste man gemensamt välja ut den dialekt som ska användas, sedan måste den beskrivas i ordböcker och i grammatiken. Efter det följer kodifieringen där de lingvistiska reglerna bestäms. Nästa steg är att se om språket klarar av komplexa, sociala behov. Sedan ska språket appliceras i verkligheten inom utbildning, massmedia, vetenskap, konst, administration etcetera. Det är nu som språket kan få en legal standardiserad status.

– För att språket ska kunna fullfölja sin roll som en standard måste det nu expandera, både territorialt och socialt. Det standardiserade språket måste även undergå en permanent utvärdering och om det finns behov av att förändra normen kan det vara tecken på att man är på väg mot den sista fasen, den lingvistiska planeringen, som angår inte bara lingvister och etnologer, men även skolor, kul-

turella och vetenskapliga institutioner, förläggare media och så vidare, sade Trajko Petrovski .

Juan de Dios Ramirez från Unión

Romaní i Barcelona Spanien, berättade om de spanska romernas situation.

– Sju hundra tusen romer har tappat sitt språk

i Spanien.

1977 visade en studie att 88 procent av de spanska romerna var analfabeter. Resten kunde läsa hjälpligt, få kunde fullfölja en utbildning.

Anna Oprisan, program chef för

Internationella Blå Halvmånen i Istanbul kommer ursprungligen från Rumänien.

– Romanés talas fortfarande till en viss del i

Turkiet, men många romska ord är förlorade. Samma sak i Iran där gruppen Zargars är de enda romer som talar romanés. Det finns också andra romskliknade grupper i samma område som varken är rom eller dom, som talar helt egna språk.

Anna Oprisan menar att all framtida forskning måste ske tillsammans med romerna.

Ian Hancock, professor i Romani

Studies vid Texas universitetet i Austin, kunde inte delta i konferensen, men hans anförande lästes upp. Han gav 1975 ut en

monograf om hur man standardiserar romanés, men han har sedan dess ändrat åsikt i mycket av det han skrev då. Han skrev då bland annat att det största hindret i att uppnå en politisk och kulturell enhet förmodligen är bristen på kommunikation mellan de olika grupperna i världen. Han skrev vidare att utvecklingen mot ett standardiserat språk förmodligen var lättast om man valde ut en dialekt och gjorde den tillgänglig för alla grupper. Problematiken till detta beskriver han så här: "Ingen talad dialekt är så pass nära det gemensamma språk som romerna talade när de anlände till Europa att det kan adopteras till en standardiserad norm utan att modifieras. Med andra ord, vilken dialekt som än väljs måste anpassas till en mer internationell acceptabel form, särskilt fonologiskt och ordmässigt." Ian Hancock menar att de utbildade romerna, som finns främst i de östeuropeiska länderna, kommer att ha mycket större möjligheter att tillägna sig en sådan standardiserad dialekt. För de romer som är analfabeter och nomader kommer det att vara mycket svårare. Alla romer kommer inte heller att vilja lära sig en sådan dialekt. Detta kommer att skapa en lingvistisk elit som helt utgörs av de som lärt sig använda den internationella standarden.

Ian Hancock menar att det bara finns två möjligheter när man ska välja en standarddialekt. Antingen skapar man en artificiell dialekt, eller så väljer man en dialekt som redan finns. Det finns argument både för och emot dessa två möjligheterna. De 60 dialekter som finns idag har en stor del grammatik och ordförråd gemensamt, men också långtgående skillnader.

De vanligaste romska dialekterna som används för dokumentation just nu är den centraleuropeiska vlx-dialekten (som kelderash), arlidialekten av Balkan-romanés och den slovakiska varianten av central-romanés. På andra platser i Europa, liksom i Nord- och Sydamerika och i Australien är det vlx-dialekten som används mest i kommunikationen. Allt material på romanés som publiceras i USA är skrivet på kelderash, precis som det mesta som publicerats i Europa. Det finns fler samtida grammatikböcker och ordlistor för vlx än för någon annan dialekt. I detta ljus är det ganska tydligt att det är en kelderashbaserad dialekt som är det mest logiska valet för en standardiserad dialekt, menar Ian Hancock.

Hristo Kuzhichov talade om avsaknaden av tekniska och abstrakta ord i romanés. Ska man ta in låneord eller hitta på nya? Marcel Courtiade tyckte att man skulle behålla den vanliga språkliga seden inom romanés att beskriva en företeelse i stället för att introducera ett nytt ord som kan vara svårt att förstå, särskilt om begreppet är nytt.

Uppsala

Konferensens sista dag gick av stapeln i en av Uppsala universitets föreläsningssalar.

Gerd Carling forskare vid institutionen

för lingvistik, Lunds universitet, talade om svensk romani, de resandes språk. De resande, som härleder sin historia i

Sverige till 1500-talet, har genom århundradena allt mer tappat sitt språk; detta av många olika orsaker.

Den svenska romanin räknas i dag som ett utrotningshotat språk. Det finns idag endast 150-200 personer som talar flytande romani, enligt Gerd Carling.

Gerd Carling arbetar tillsammans med Lenny Lindell för att sammanställa en ordlista med en kortare grammatikdel.

Arbetet med ordlistan påbörjades av Kenth Thorbjörnsson-Djerf och Lenny Lindell. Gerd Carling har utvecklat stavningsregler och har lagt till information om bland annat ordklass och uttal. Djerfs och Lindells ortografiska system håller på att utvecklas så att det täcker de flesta ljuden som finns i dialekterna.

– I studien vill vi inkludera så många varianter som möjligt och utlämna som mycket svensk influens som möjligt. Svensk romani har förlorat mycket av den romska grammatiken. Den har ersatts med andra strukturer. Vad vi har gjort nu är att vi har lagt grunden för en standardisering för en svensk romani.

Orhan Galjus från Nevipe - Press Rom

News Agency, Wien, Österrike, är en romsk journalist sedan många år tillbaka. Han har bland annat under 90-talet startat tidning-

en Patrin, en internationell romsk nyhetstidning som hade sin bas i Holland.

Orhan Galjus är en mycket aktiv radiojournalist som reser runt till olika länder i Europa.

– Vi romska journalister borde vara mer effektiva. Vi behöver samarbeta mer och nätverka och vi har en stor roll att spela då det gäller det romska språket. Själv plockar jag genast upp de dialekter som finns i det land där jag befinner mig och använder mig av dem i mina intervjuer och radiosändningar. Det är därför man kan säga att vi journalister använder ett gemensamt romskt språk. Romanés är ett europeiskt språk och har alla förutsättningar att öka i användning. Man skulle kunna säga att det romska språket är det enda gemensamma landet vi har.

Hristo Kuzhichov, Professor i romska språk vid Veliko Tarnovo i Bulgarien, berättade att romanés började att läras ut 1992 i Bulgarien. Mellan 1992 och 1996 använde man sig av engelsk stavning. År 2000 hade man introducerat ett nytt alfa-

bet för romanés.

På Bulgariska universitet har man idag

ett stort antal olika kurser i främst i det romska språket men också om annat som romsk kultur och Indien.

– Vi uppmanar studenter att forska i sin egen dialekt och de uppmanas att översätta litteratur. Vårt mål är att standardisera romanés i Bulgarien enligt ett globalt alfabet, grammatik, ortografi och lexikon.

Numera har kelderashdialekten blivit den standardiserade dialekten i Bulgarien.

Marcel Courtiade, lingvist från Frankrike, menar att standardiseringen måste ske i land för land.

– Sedan tio år tillbaka talar vi om utrotningshotade språk. Hundratals språk har redan försvunnit.

Miranda Voulasranta talar om språk och utbildning utifrån de ståndpunkter ERTF har slagit fast.

– Det är viktigt att segregationen av romer i Europa motarbetas så att alla romska barn får möjlighet till utbildning och kan lära sig sitt eget språk. ERTF anser dock inte att tiden är mogen för en fullständig standardisering av den romska ortografin. Bristen på en internationell standardisering av språket innebär dock inga hinder när man implementerar rättigheterna till det egna språket. En standardiserad dialekt är inte lika viktigt som att behålla det multidialektala samhället, säger Miranda Voulasranta.

Miranda tycker att det är viktigt att romanésstandarden debatteras mer.

– Jag hoppas att denna konferens kommer med förslag till ERTF.

Fel namn – ingen bostad

På uppdrag av Hyresgästföreningen har två män med utländska namn (Mohammed Fateh Atia och Zirian Shwani) ringt till 105 värdar och sökt efter bostad samtidigt som två män med traditionellt svenska namn (André Johansson och David Kjellgren) gjort samma sak. I flera fall har det bemötande de fått varit mycket olika. 14 bolag av samtliga erbjöd André och David lägenheter medan Mohammed och Zirian fick nej. De misstänks nu för diskriminering. Hyresgästföreningens ordförande Barbro Engman är så upprörd över resultatet av undersökningen att hon vill att kommunerna ska ta över ansvaret för lägenhetsförmedlingen.

– Det här visar att det förekommer en omfattande etnisk diskriminering på hyresmarknaden. Jag tycker att det är dags att ställa frågan om det är lämpligt att hyresvärdarna har hand om förmedlingen av lägenheterna. Med kommunala bostadsförmedlingar skulle vi snabbt komma till rätta med det här, säger hon i en kommentar.

De 14 värdarna som nekat Mohammed och Zirian lägenheter men sagt ja till André och David misstänks för olaga

diskriminering och har nu anmälts till Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, DO.

Kalla Fakta på TV4 genomförde för ett år sedan en liknande undersökning som också den visade på en omfattande diskriminering. Hyresgästföreningen kommer att upprepa undersökningen Diskrimineringsbarometern under de kommande åren.

– Vår förhoppning är att det ska minska diskrimineringen på sikt, säger Barbro Engman.

Hur många som diskrimineras i verkligheten vet ingen eftersom mörkertalet är stort. Under förra året fick Ombudsmannen mot etnisk diskriminering in 56 anmälningar om diskriminering på bostadsområdet.

– Tyvärr visar Hyresgästföreningens undersökning att personer med icke-svenska namn ofta missgynnas på bostadsmarknaden. Att vi inte har tillgång till, något så grundläggande som, en bostad på lika villkor, oavsett etnisk och religiöstillhörighet, är inte bara alarmerande utan också ett brott mot lagen, säger Katri Linna, Ombudsman

mot etnisk diskriminering (DO).

– Kriterier för uthyrning av bostäder är otydliga vilket ger stort utrymme för godtyckliga bedömningar och diskriminering. Bostadsdiskriminering är strukturell och osynlig därför behövs mer kunskap och åtgärder för öppnare förmedling av bostäder, säger Katri Linna.

DO inledde 2006 ett särskilt riktat arbete mot bostadsdiskriminering med syfte att synliggöra den diskrimineringen på struktur- och individnivå som finns på bostadsmarknaden. Arbetet ska öka kunskapen om individers rättigheter och möjligheter till upprättelse och att bidra till ett arbete bland och mellan olika aktörer på bostadsmarknaden.

Aktiviteter är riktade till aktörer på bostadsmarknaden såsom hyresgäster och bostadsbolag och deras branschorganisationer, det civila samhället och beslutsfattare. DO har särskilt fokuserat sitt arbete till tre städer - Malmö, Göteborg och Sundsvall.

Som ett led i DO:s riktade arbete inleddes i november en tillsyn av hur elva bostadsbolag lever upp till lagen om att, som arbetsgivare, förebygga etnisk och religiös diskriminering.

Under maj-juni kommer den granskningen att vara klar.

Möte om bostad i Göteborg

DO anordnade torsdagen den 22 februari ett öppet möte i Göteborg om diskriminering på bostadsmarknaden.

– Anmälningar till DO från enskilda och erfarenheter hos olika etniska grupper visar på att diskrimineringen på bostadsmarknaden är omfattande. Aktuell svensk forskning kring segregation och diskriminering pekar också i den riktningen, säger DO Katri Linna.

Arbetet bedrivs med fokus på städerna Malmö, Göteborg och Sundsvall men, också mot centrala organisationer och myndigheter.

Som en aktivitet i arbetet anordnade DO i samarbete med Länsstyrelsen i Skåne ett

öppet möte i Malmö i november förra året med en referensgrupp där aktörer på bostadsmarknaden, beslutsfattare, myndigheter, forskare, politiskt ansvariga och representanter för branschorganisationer och det civila samhället, för att få del av människors erfarenheter av diskriminering på bostadsmarknaden. Ett stort antal lokala organisationer deltog och framhöll olika former av diskriminerande hinder.

– Många upplever sig hänvisade till vissa bostadsområden och till boende i hyresrätt och att de har små möjligheter att välja var och hur de bor. Människor gav uttryck för en ilska inför den tydliga segregationen i boendet och att de vill bidra

till en förändring. Säger John Stauffer, ansvarig för DO:s särskilda arbete.

Mötet i Göteborg gav enskilda personer och organisationer en möjlighet att dela med sig av sina upplevelser av diskriminering i boendet. Kunskap om situationen i Göteborg är viktig för att DO och andra aktörer ska kunna förebygga och motverka diskriminering.

Bättre kunskap ger DO möjlighet att diskutera generella problem med hyresvärdar och andra ansvariga för att finna lösningar. Vid mötet kommer DO också att informera om rättigheter och om möjligheten att anmäla till DO.

DO kommer att genomföra utbildningar i mänskliga rättigheter med inriktning på boende för att stärka grupperns möjligheter att påverka sin livssituation.

Årets Romska Ungdom

För femte året i rad delade Romska Ungdomsförbundet ut utmärkelsen och priset Årets Romska Ungdom 2007. Det var vid årsmötet den 18 februari som Romska Ungdomsförbundet åter ville visa sin uppskattning och uppmantra fler romska ungdomar att engagera sig för att förändra sin och andras situation och omgivning till det bättre.

Årets Romska Ungdom 2007 består dels av en utmärkelse samt ett stipendium på 10 000 kronor.

Med utmärkelsen följer även ett ansvar att representera romska ungdomar vid större sammankomster och andra offentliga sammanhang.

Årets pristagare blev Maria Resblom som enligt juryns motivering belönades med priset för "sitt engagemang och sin drivkraft i arbetet med romska barn i förskoleverksamhet. Maria är en positiv och glad ung tjej som får saker gjorda och tvekar inte för nya uppdrag". Maria belönades förutom med ett vackert plakat även med en check på 7 000 kronor. Romska Ungdomsförbundet belönade även Robert Vävström med ett hedersnämmande för att ha skapat en mötesplats för unga romer. Robert Vävström är grundaren till Gypsy Night, ett nöjesarrangemang som genomförs på utvalda nattklubbar en gång

i månaden i Malmö. Såväl unga som äldre romer från hela Sverige samlas för att dansa, sjunga och helt enkelt ha kul tillsammans. Robert Vävström belönades förutom med plakat även med en check på 3 000 kronor.

Romska Ungdomsförbundet bjuder in allmänheten till att nominera en romsk ungdom till nästa års prisutdelning. Vem som helst i Sverige kan nominera en romsk ungdom eller romsk ungdomsgrupp/förening till utmärkelsen. Enda kravet är att den/de nominerade skall ha utfört en insats som gör nytta för det romska samhället.

Nomineringar kan göras under året fram till och med den 1 december 2007 och de ska skickas till Romska Ungdomsförbundet, Box 150 24, 200 31 Malmö.

Vårdträd i Malmö

Romska Kulturcentret i Malmö har bevil-

jats tillstånd av Malmö Kommun att plantera ett så kallat vårdträd i Malmö. Trädet skall symbolisera romernas 500-åriga kultur och historia i Sverige och samla till årliga manifestationer. Planteringen av trädet inleder det årliga romska nationaldagsfirandet som i år infaller med påskdagen. Därför kommer festligheterna inte arrangeras på Malmö Museer som traditionen bjudit på tidigare år. Romska Kulturcentret i Malmö arrangerar en mindre reception med buffé för romer och andra som vill fira i kulturcentrets lokaler i Malmö den 8 april 2007. Alla är välkomna till såväl planteringen, som kommer att ske i närheten av Malmö Museer, samt till receptionen.

Erland Kaldaras Nikolizsson
ordf. Romska Ungdomsförbundet

RKC får ny styrelse

Romsk Kulturcentrum i Stockholm hade årsmöte den 24 februari. Till skillnad mot förra årsmötets kaotiska omröstningar och kontroverser med ombud och fullmakter var årets årsmöte avklarat på en timme. Nya stadgeändringar gjordes, bland annat röstade medlemmarna igenom att inga fullmakter kommer att få användas, att ingen reseersättning utgår till ledamöter vid styrelsemöte, att ekonomiska utlägg måste vara godkända på förhand, att ersättning för utlägg endast görs mot uppvisande av kvitto som måste vara inlämnat senast en månad efter utlägg. Röstberättigad medlem måste ha

varit medlem i en månad för att knua rösta på årsmötet.

Mats Sylwan berättade om den förestående avknoppningen från Kulturförvaltningen som kommer att ske i sommar.

– Tiden är mogen för föreningen att ta det fulla ansvaret nu när den inte är lika beroende av Kulturförvaltningen som tidigare. Den sista länken är de två som är anställda kansliet, men styrelsen kommer att få utbildning i att vara arbetsgivare, sade han.

Agnes Lakatos uttryckte en viss oro inför framtiden.

– Jag tvivlar på att det ekonomiska stö-

det kommer att fortsätta under den nya majoriteten, vad gör vi då?

Mats Sylwan menade att det formella stödet kommer att fortsätta på samma sätt, men att man aldrig kan ge några garantier, men förhoppningsvis kommer stödet snarare att öka.

Den nya styrelsen består av ordförande Jan Ottosson och kassör Taisto Borg. Ledamöter är Zdzislaw Bilicki, Silvia Dabrowska, Hilda Schwartz, Angelina Dimiter-Taikon, Lars Demetri, Arvid Bergman, Milos Mitrovic och Zvonko Mitrovic.

Suppleanter är Hans Taikumer, Nadja Bilicka, Willie Andreason och Mertzi Bollström.

Irka Cederberg, Lena Sanver, Paul Sanver och Ingrid.Schiöler.

Romska flyktingar från Kosovo

Den 26 och 27 januari samlades ett hundratal personer på Immigrantinstitutet i Borås för att delta i seminariet om Kosovos minoriteter. Arrangörer var Länderkommittén för före detta Jugoslavien, Glokala Sjuhärad och Immigrantinstitutet.

Text: Ingrid Schiöler, **foto:** Länderkommittén

Det har under de senaste åren, alltsedan sommaren 1999, då kriget i Kosovo och NATO:s bombningar upphörde, kommit en ökande mängd asylsökande personer till Sverige från det som då benämndes Serbien och Montenegro. Kosovo hör än idag till Serbien, även om det styrs av UNMIK, men Montenegro har blivit en självständig stat, sedan snart ett år tillbaka.

Varför flyr man då från Kosovo? Och vilka är de som flyr därifrån?

De allra flesta som kommit till Sverige tillhör någon minoritet, t.ex. romer, ashkalier, egyptier eller serber. Och väldigt många av dem som sökt asyl får avslag på sin ansökan. De får inte stanna i Sverige, utan tvingas tillbaka, kanske till en ny förföljelse och nya övergrepp eller kanske till en tillvaro i något "soptippsläger" i Serbien, i till

exempel Bujanovac eller Belgrad.

Migrationsverket och Migrationsdomstolen anser i sina beslut att dessa asylsökande minoriteter kan få sitt skyddsbehov tillgodosett någon annanstans än i här i Sverige.

Det som händer med dem som sänds iväg är ofta svårt att följa upp, men faktum är att ibland kommer de avvisade familjerna tillbaka, oftast i ännu sämre tillstånd än förra gången. Då kan man oftast få en berättelse om vad de varit med om.

Seminariet berörde just frågan om det verkligen är korrekt att fatta beslut om att sända minoriteterna tillbaka till hemorten eller till ett s.k. internflyktalternativ i andra delar än just Kosovo.

Under seminariets första dag föreläste bland andra representanter från UNHCR,

Serbiska flyktingkommissariatet och Migrationsverket. Andra dagen vände sig i högre grad till intresserade medlemmar i frivilligorganisationer, men även professionella, som i sitt arbete kommer i kontakt med asylsökande minoriteter från Kosovo.

När man pratar om minoriteter brukar de flesta associera till romer. Men det har blivit vanligt, från både myndigheter och minoriteterna själva, att försöka urskilja olika undergrupper av romerna. Inte minst har olika internationella organisationer verksamma i Kosovo arbetat efter denna modell. Och en sådan indelning, som har kommit att spela en stor roll, är benämningen av romer, ashkalier och egyptier, den så kallade RAE-gruppen. För tillfället anses det, enligt UNHCR:s Position Paper, att romer är skyddsbehövande, och borde inte skickas tillbaka till Kosovo, medan ashkalier och egyptier inte längre har samma skyddsbehov. UNHCR anser att familjer med denna etniska beteckning har möjlighet att återvända, men att varje enskilt fall skall undersökas noggrant, före ett återsändande. Migrationsmyndigheterna i Sverige,

verkar oftast bara ha läst de första rader-
na, då man genomgående avslår ashkali-
ers och egyptiers asylansökningar.

UNHCR:s representant, John Andrew
Young från Belgrad, med titeln Senior
Protection Officer, menade i sitt anföran-
de att situationen ännu är alltför osäker
för de flesta minoriteter, inte bara för
romerna, och att västländerna borde avstå
från att skicka iväg dessa minoriteter.

Han redogjorde för situationen i
Belgrad och sade att internflyktingarna i
Serbien befinner sig i en gisslansituation,
då de varken kan återvända till sina
hemorter i Kosovo, eller bli integrerade i
Serbien, där de i regel aldrig kan få ens
sina mest grundläggande mänskliga
behov tillgodosedda, vare sig det gäller
tak över huvudet eller mat för dagen.
Han påpekade också att romska flykting-
ar från Kosovo inte har någonstans att ta
vägen - de tvingas bo i kartonghus och
på soppippar. För att överleva samlar de
sopor eller tvingas tigga.

– Är ett sådant liv förenligt med
mänskliga rättigheter är en fråga jag
ständigt bär på, sade han.

Representanten från det serbiska flyk-
tingkommissariatet Jasminka Oliveric
vände sig till representanten för
Migrationsverket, Ingvar Idestrom och
påtalade att de som sänds tillbaka och
hamnar i Serbien, inte kan få internflyk-
tingstatus, och därmed är de inte heller
berättigade till någon form av hjälp från
Serbiska staten.

Zivojin Mitrovic, som är ordförande
för Roma Coordination Centre i Belgrad
visade bilder på hur romer bor idag, men
redogjorde även för ett bosättningspro-
jekt för romer som idag bor på ett sop-
tippsläger i Belgrad.

– Om planerna går i lås, så kanske det
finns hopp om en drägligare tillvaro,
åtminstone för en liten del av Belgrads
minst 33 000 romer som lever sitt liv i
slummen, sade han.

Zivojin Mitrovic berättade också om
diskriminering och övergrepp mot romer,
inte minst från samhällets representanter

och hur illa de allra flesta människor från
majoritetsbefolkningen tycker om romer.

– Det är helt klart att man har ett stort
demokratiprojekt framför sig i Serbien, om
man någonsin i praktiken skall lyckas upp-
fylla de lagar man stiftat som till exempel
förbjuder diskriminering, sade han.

Den första seminariedagen gav mycket
information om hur minoriteterna
behandlas i Serbien och avslutades med
en paneldiskussion, där seminariedelta-
garna kunde ställa frågor.

Förhoppningsvis gick de seminariedel-
tagarna som var representanter för
Migrationsverket, Migrationsdomstolen
och enskilda advokater därifrån med ny
kunskap att använda i sitt arbete med
asylsökande minoriteter från Kosovo.

Seminariets dag två var också en lärorik
dag för åhörarna. Paul Sanver från
Länderkommittén berättade bland annat
om sitt arbete med asylsökande romer från
Kosovo och om den rådande situationen
för de romer som är kvar i Kosovo idag.

Irka Cederberg, författare och debattör,
tog upp frågan om den växande antiziga-
nismen och beskrev förföljelsen av romer
i olika länder fram till våra dagar och
själv pratade jag om de romska flykting-
arna från Kosovo, som i början av 1990-
talet ofta inte nämnde sin etnicitet, när de
sökte asyl i Sverige. Många av dem fick
inte uppehållstillstånd utan skickades till-

baka till Kosovo under 1990-talets första
hälft. Under senare år har några kommit
tillbaka och sökt asyl, men denna gång
har de flytt på grund av sin romska etni-
citet.

Att våga tala om vilken minoritet man
tillhör är inte helt självklart. Kanske tror
man att man får en annorlunda (sämre)
behandling, om man uppger att man är
rom (eller ashkalier eller egyptier). Om
man är van vid diskriminerande behand-
ling finns det helt klart anledning att vara
rädd. Kanske har någon anhörig eller till
och med tolken rekommenderat en att
inte säga att man är rom. Och om man
sedan efter flera års vistelse som asylsö-
kande i Sverige äntligen vågar erkänna
vilken etnicitet man har, då kan det
hända att man inte blir trodd.

Lena Sanver från Länderkommittén
visade bilder på romska bosättningar i
Serbien och Tryggve Emstedt, känd flyk-
tingadvokat, redogjorde för svenskt flyk-
tingmottagande sedan 1990-talet och om
den nya processordningen, med bland
annat migrationsdomstolar, som ersatt
Utlänningsnämnden. Men han ifrågasatte
rättssäkerheten, även om den nya ordning-
en är bättre än den gamla, så är hela asyl-
hanteringen något som måste förbättras.

Seminariedag två avslutades också
med ett panelsamtal och deltagarna fick
möjlighet att ställa frågor.

Zivojin Mitrovic

Från vänster: Chalotta Wickman, sakkunnig från Integrations- och jämställdhets departementet, Gunno Gunnmo, delegat, Soraya Post delegat, Hans Caldaras, delegat, Anne-Marie Algemo, utredningssekreterare, Maria Leissner, ordförande, Domino Kai, utredningssekreterare, Cristina Johnsson, expert, Raul Wallenbers Insitut i Lund, Göran Johansson, Delegat, Carles Westin, delegat, Annika Öquist, expert, Socialstyrelsen, Joacim von Scheéle, expert, Forum för Levande Historia.

Nu har arbete börjat – Delegationen för romska frågor kör igång

Den 14 februari startade Delegationen för romska frågor sin verksamhet. Det är en unik ny myndighet i Sverige som ska driva romska frågor fram till år 2009.

Ordförande för delegation, Maria Leissner, vill även starta en sanningskommission som ska belysa det historiska förtrycket från myndigheters sida.

Den 17 januari hölls ett samrådsmöte med de fem nationella minoriteterna. Då meddelades vilka som skulle sitta i delegationen: Hans Caldaras, sångare och romsk aktivist, Marion Wydow, brobyggare i Kirsebergs stadsdelsnämnd, Soraya Post, folkhögskolelärare och ordförande i International Roma Women Network, Saly Resblom, föreståndare för förskolan Romano Ilo och pionjär inom den romska barnomsorgen, och Tuula Schwartz, handläggare på antidiskrimineringsbyrån i Skellefteå.

– Vi hade en bra diskussion på samrådsmötet som handlade om vad delegationen var och inte var. Delegationen är ju inte en representation för romer gentemot stadsmakten, som man kanske kan tro, men vi har ett uppdrag att driva den romska frågan. Så vi är inte och ska inte

vara en formell romsk representation, berättar Maria Leissner.

Det är Departementet för integration och jämställdhet som har berett frågan om sammansättningen av delegationen. Riksorganisationerna fick nominera två personer, en man och en kvinna, som ska ingå i delegationens referensgrupp. Nyamko Sabuni väljer sedan ut en person från varje organisation. Besked om detta räknar man med att ha i slutet av februari.

Bland dem som ingår i delegationen kanske inte så många vet vem Saly Resblom är.

– Saly är en kvinna som har varit aktiv och dragit igång en romsk förskola i Göteborgsområdet. Det har varit ett intressant projekt som har drivits som ett romskt kvinnokooperativ. Det har betytt mycket för enskilda romska kvinnor och

särskilt för de romska barnen. Kvinnorna på Kooperativet är förebilder som visar att romska kvinnor är starka och kapabla att driva den här typen av aktiviteter. Detta är ett exempel på att man kan ha en romsk förskola i kooperativ form, där man själv äger verksamheten utan annan inblandning. Som pilotprojekt är detta betydelsefullt och det är något som kan överföras till andra platser. Det är bra att ha någon i delegationen som har en förankring då det gäller barnomsorg och som konkret har arbetat med det, säger Maria Leissner.

På delegationens kansli kommer två personer att arbeta på heltid. Det är Domino Kai och Ann-Marie Algemo. Domino Kai har tidigare arbetat på DO och Ann-Marie Algemo var senast utredare på Stadsledningskontoret med ansvar för minoritetsfrågor. Innan arbetade hon på integrationsförvaltningen med minoriteterna, med särskild fokus på romer. Kansliet kommer att ligga på Regeringsgatan 30-32 vid Hamngatan.

– Jag räknar med att vi har ett kansli på plats under mars månad, säger Maria Leissner.

Ett antal experter kommer också att vara knutna till delegationen.

– Vi kommer att ha experter från olika institutioner knutna till delegationen på samma sätt som i det nedlagda Romarådet. Respektive institution bestämmer vilka de vill sända ut och den personen blir knuten till delegationen som expert. Även Integrations- och jämställdhetsdepartementet kommer att ha en person med.

Nyamko Sabuni kommer att fortsätta med den dialog som startades med Romarådet och ha gemensamma diskussioner med de nationella minoriteterna där representanterna, utan filter emellan, kan lägga fram sina synpunkter. Hon kommer även att ha bilaterala möten med varje grupp minst en gång om året.

– Detta kommer inte att påverkas av delegationen som har en helt annan uppgift. Den normala politiska dialogen mellan minoritetsgrupperna och ministern kommer att fortsätta, men hur ofta mötena kommer att bli vet man inte just nu, säger Maria Leissner.

Maria Leissner uttalade sig nyligen om en sanningskommission. Hon tyckte att svenska staten borde be romerna om ursäkt för det förtryck de blivit utsatta för.

– Det är något som jag tänker ta upp med delegationen. Vad jag hittills kunnat se, är att det finns en väldigt stor ömsesidig förtroendeklyfta mellan romer och majoritetssamhället. En stor del av den förtroendeklyftan, inte minst från romernas sida, beror ju på 500 års diskriminering och ett förnekande av romernas rättigheter. Jag tror inte att folk i allmänhet vet om att romer har förnekats grundläggande mänskliga rättigheter som till exempel att kunna gå i skolan. Skolstadgan började gälla 1842 och ändå tog det 120 år innan de svensk-romska barnen fick lov att gå i skolan. Det är hårresande, säger Maria Leissner.

Diskriminering och brott mot romers mänskliga rättigheter sträcker sig långt bak i tiden, den har varit systematiskt och bedrivits av såväl statsmakter som andra myndigheter i Sverige, menar hon.

– Jag tror att det vore bra om man

Soraya Post och Hans Caldaras.

kunde gå igenom, dokumentera och skriva en vitbok, eller om man nu kallar det för en sanningskommission. Vi måste dokumentera statens och de offentliga myndigheternas historiska brott mot romers rättigheter i Sverige. Kan vi få det svart på vitt och så kan vi erkänna att det har hänt och att det var fel. Sedan är det regeringen som beslutar hur man ska hantera det hela och det kanske beror på vad det är som kommer fram. I de länder där man har bett om ursäkt för sin kränkande behandling så har det varit en viktig vändpunkt i relationerna mellan minoriteten och majoritetssamhället och i de länder där man har vägrat att göra det, har man ännu inte kommit på rätt köl när det gäller relationen dem mellan, säger hon.

Maria Leissner tror att det skulle vara ett bra instrument för att återuppbygga förtroendet och komma ur den frustration som de allra flesta romer känner.

Så hur ser de nya delegaterna på sitt arbete? Vi frågade Soraya Post och Hans Caldaras.

– Det är spännande och intressant med de andra ledamöterna. Det finns en mycket spridd erfarenhet och kunskap i delegationen och ett starkt engagemang och jag är jättenöjd med valet till sekretariatet. Det här kommer att bli vad vi gör det till och det är en stor utmaning, säger Soraya Post.

Det viktigaste just nu, menar hon, är att tolka uppdraget ordentligt, göra en arbetsplan och en strategi för att kunna

lyfta de romska frågorna.

– Det är viktigt att dessa frågor hamnar på myndighets- och kommunal nivå, att de förstår att det är ett strukturellt problem och inte romernas fel att det ser som det gör, säger hon.

Hans Caldaras ser mycket positivt på sitt arbete.

– Jag ser fram emot att arbeta för romernas anseende och villkor i samhället. Det viktigaste arbetet tror jag ligger i att informera myndigheter, särskilt på kommunal nivå, om romernas situation och historia. Vi måste även sprida information till romerna och till exempel berätta om deras rättigheter. Det är viktigt att vi kan bygga upp tilliten mellan romer och majoritetssamhället. Vi måste få ett förtroende för varandra och börja kommunicera, ha en dialog, men den allra viktigaste frågan är nog skolan. Lärare och rektorer måste börja ta sitt ansvar.

Ordförande för delegation, Maria Leissner.

*En domsk familj
i Diyarbakir.*

Domerna

- Det glömda folket

De domska samhällena i Turkiet, och på andra håll i regionen, är bland de minst kända av alla romska, lomska och domska samhällena i världen. De har länge lyst med sin frånvarande i den forskning som har bedrivits om dessa grupper inom romani studies.

Text och foto: Adrian Marsh, översättning: Bengt O Björklund

Domerna i östra Turkiet har förblivit dolda från forskarnas och akademikernas synvinkel i väst sedan brev från amerikanska missionärer under sent 1800-tal kortfattat beskrev deras närvaro i dessa områden. Mycket lite har sedan dess dokumenterats om dem, med endast obetydliga referenser i modern forskning, som till exempel Ana Oprisans referens till dem i en artikel 2006, och ändå lever det domska samhället vidare, tillräckligt motståndskraftigt för att framhäva en stark självidentitet, ett kvarhållande av sitt språk och sin kultur och en bekännande identitet. Detta samhälle, eller serier av sammanlänkade samhällen, är en vagt uppfattad och missförstådd grupp för majoritetsbefolkningen som de bor bland. Domerna är föremål för många av

de fördomar som associeras med romer över allt i landet och i resten av världen. Domerna ses som opålitliga, korrupta, okunniga och hjälplösa. Deras kvarter ses som farliga tillhåll där det definitivt är osäkert för någon icke-dom att vara. Dessa fördomar envisas med att isolera, marginalisera och utesluta den stora majoriteten av domer som kvarstår begränsade av ekonomiska och sociala omständigheter, i levnadssätt som både liknar och skiljer sig från andra grupper i Turkiet som de fattiga eller invandrare, ofta marginaliserade på grund av otrygghet eller ekonomisk kollaps. Domerna i östra Turkiet är per definition den mest marginaliserade och utfrysade gruppen, en grupp som alla andra kan diskriminera utan att straffas med nästan fullkomlig

acceptans. Det är vanligt att de nekas en grundläggande service, både inom utbildning, hälsa och arbete och fall av godtycklig behandling av rättsmyndigheter är mycket vanliga. Lokala myndighetspersoner förnekar ofta deras existens och det finns en mycket vanlig övertygelse om att domerna endast representerar en kriminell underklass i det turkiska samhället i området.

Det som ligger bakom dessa fördomar och stereotyper är bristen på förståelse och kunskap om domerna, om deras historia som folk, delad och ändå på många sätt avgränsad från den omgivande populationen. De har ett ursprung med en liknande process som världens alla romer i sitt språk och sin kultur. Bristen på kunskap dömer effektivt domerna till en position utanför det turkiska samhället, endast tillåtande utnyttjandet av en mycket begränsad social nisch som vidmakthåller deras sociala utanförskap. Den marginaliserade position som domerna har hämmar även kontakten med den växande romska medvetenheten i landet som helhet, och splittrar

också de skilda elementen inom det domska samhället i olika grupper som ofta kämpar om samma begränsade resurser eller arbetstillfällen (som jordbruksarbete eller att spela musik för till exempel de kurdiska samhällena), både med romska och domska grupper. Den lokala kunskapen om domerna i byar och städer, som på många sätt är sympatiska för det problem domer och romer har, måste kämpa med det dominerande och definitivt mer ensidiga resonemanget med negativa bilder och "sanningar" om romer i turkisk media och i den allmänna uppfattningen. Det finns inga domska musikfestivaler, eller erkända grupper som romanlar (det turkiska namnet på romer, översättarens anm.) har i Turkiet. Det finns inga populariserade versioner av domska sånger och melodier. I korthet, domerna i östra Turkiet är de mest osynliga av alla grupper.

Och ändå finns det i den gamla delen av staden Diyarbakir cirka 14 000 domer och romer, de flesta domaritalande. Det finns flera andra stora domska samhällen i andra städer och byar, många av dem lever under svåra förhållanden. Det finns en signifikativ nivå av förföljelse, kränkning och till och med mord av domska människor i regionen. Domska barn som jobbar som herdar har till exempel blivit mördade just innan de skulle få betalt av byborna, domska kvinnor som gifter sig med kurdiska bybor mördas när deras domska identitet kommer fram. Det kurdiska samhället är särskilt fördömsfullt i området och förändringar i traditioner innebär givetvis att domernas yrke som musiker undermineras när den kurdiska kulturen ska stärkas. Zurnan (en slags österländsk oboe) och davut (den stora dubbelhövdade trumman som används av romer och domer överallt i Turkiet) håller vid bröllop på att bytas ut mot saz och Ahmed Kayas sånger. De domska och romska bröllopsmusikerna håller snabbt på att bli en företeelse i det förflutna i östra Turkiet.

Utarmade, lågutbildade och föraktade är domerna dock i början av att etablera kontakt med romer och andra domer i

Två domska musiker i Diyarbakir

andra delar av Turkiet, men de kvarstår till stor del utanför det nya romska medvetandet både här och i resten av Europa. De flesta romer vet inte ens vilka domerna är, eller att tusentals av dem lever i fattigdom och rädsla i delar av Turkiet, talande ett parallellt språk som innehåller strukturer äldre än romanés och att de är släk-

tingar till en hindupopulation som tvingades lämna Indien tvåhundra år innan romernas förfäder gjorde det. Det är dags att alla erkänner denna population, på många sätt äldre och mer hotad än någon annan i världen.

Hemma hos en domsk familj i Diyarbakir.

Tirigan Mihai Calin, Soci Marin, Gheorghe Andrasi och Agneta Ottander. Gheorghe Andrasi har utnämnts av Universal Peace Federation till fredsambassadör för sitt arbete bland romerna i Rumänien och har just fått ett diplom.

Romer på besök

En delegation med romska aktivister från föreningen Asociația Sociala Culturală A Romilor – Județul Bihor i Rumänien var nyligen på besök i Sverige för att försöka etablera någon form av samarbete. De kommer från byn Tinka där det bara bor romer.

En av tankarna bakom besöket var att etablera arbetsmöjligheter för rumänska romer, en annan att samla in kläder och förnödenheter. Till sin hjälp har de haft Internationellt Kvinnocentrum, IWC, i Stockholm där Agneta Ottander är verksam.

– Vi försökte få dem att hjälpa till med byggandet av en kyrka, men alla platser var redan tillsatta. De vill jobba här för att de tjänar mycket mer än i Rumänien. Tre män ska komma hit åt gången och jobba. Trettio procent av vad de tjänar ska gå tillbaka till föreningen för att hjälpa barn och ungdomar. På så sätt kan de göra mer arbete för de sina i byn och i staden Oradea. De kan tänka sig att jobba med vad som helst.

Agneta har varit i byn Tinka fem gånger. Det är en fattig by med cirka 5 000 romer. I närheten ligger staden Oradea.

– Deras största problem är de övergivna barnen som driver omkring på Oradeas gator. De sniffar och bor på

gatan. De är analfabeter och deras föräldrar är antingen döda, sjuka eller på annat sätt oförmögna att ta hand om sina barn, säger Agneta.

Barnen kan få en viss hjälp fram tills de är 16 år, men sedan är det slut och de får klara sig själva.

– Skolan i Rumänien är skyldig att ta emot alla barn, men de gör det inte. Många romska barn saknar skolkläder och har ingen lunch att ta med sig. Vår vision är att bygga upp en plats för att visa på att det är möjligt att göra något för och med dessa barn, men det är en lång process. Vi vill att romska lärare från Rumänien ska kunna komma hit och få information. Det är viktigt nu när den romska kulturen lyfts fram allt mer.

Fredsambassadör

De romska männen har varit två veckor i Sverige och den här gången gick det väl inte så bra. De fick inget jobb, men lyckades samla in en del kläder och knyta

många nya kontakter. Gheorghe Andrasi, ordförande i föreningen, har utnämnts av Universal Peace Federation till fredsambassadör för sitt arbete bland romerna i Rumänien och fick sin utmärkelse utdelad av IWC under vistelsen i Stockholm. Hans förening bedriver skolverksamhet och lär även ut hemspråket é romani chib.

– När de romska barnen får tillgång till skola blir de placerade på sidan av den vanliga klassen. De får inte sitta tillsammans med de rumänska barnen. Lärare och rektorer säger att våra barn är för smutsiga, att de inte är tillräckligt bra klädda och de är rädda för att bli nerlusede. Därför uppstår det stora konflikter mellan romer och skolan, säger Gheorghe Andrasi.

Han skulle vilja starta ett romsk kulturcentrum i sin hemby och har därför besökt Romsk Kulturcentrum i Stockholm. Han tar kontakten med Sverige på stort allvar.

– Vi har kommit till Sverige för att knyta upp kontakter och möjligheter för rumänska romer att komma till Sverige och arbeta. Vi har chaufförer och en del snickare, men vi söker mest okvalificerade arbeten. I Rumänien är det svårt för romer att få arbete, om de lyckas få något så är det alltid underbetalt. Man kan tjäna upp till 100 euro i månaden och på det kan man inte försörja en familj. Det förekommer en stor diskriminering mot oss i Rumänien.

Föreningen har en mindre lokal där de arbetar med både sociala och kulturella frågor.

– I det kulturella arbetet ingår musik och artisteri med både unga och äldre tillsammans och vi planerar att göra olika skådespel. I det sociala arbetet försöker vi att förbättra situationen för familjerna genom olika kontaktnät. Det är här den frivilliga arbetskraften kommer in som arbetar i andra länder, säger Gheorghe Andrasi.

Själv arbetar han på kommunens lantmäterier där han kontrollerar att områden är rätt utmärka på kartor och inskrivna i lagfarterna.

Gamla kära bilder berättar

Kära läsare av Gamla bilder berättar. Romer har genom tiderna varit de som man antingen har smutskastat eller romantiserat kring. Romantiseringen av romerna har ofta handlat om deras mytomspunna livsföring, livet kring lägerelden och att vara fri som fågeln. Den romska kvinnan beskrevs som vacker, dansant, och utmanande. Hon var ofta avbildad av stora som små konstnärer, både i målarkonstens ateljéer, men även hos hänförda fält- och ateljéfotografer.

Förr i tiden var det ofta fest i olika städer. Det kunde vara Barnens dag firande eller en mid-sommarmfest i någon folkpark. Då passade man på att klä sig som romer och för att locka publiken, kanske man fyllde en vagn med utklädda romer dragen av hästar som for runt i staden.

Zigenarlägret vid Barnens Dag.

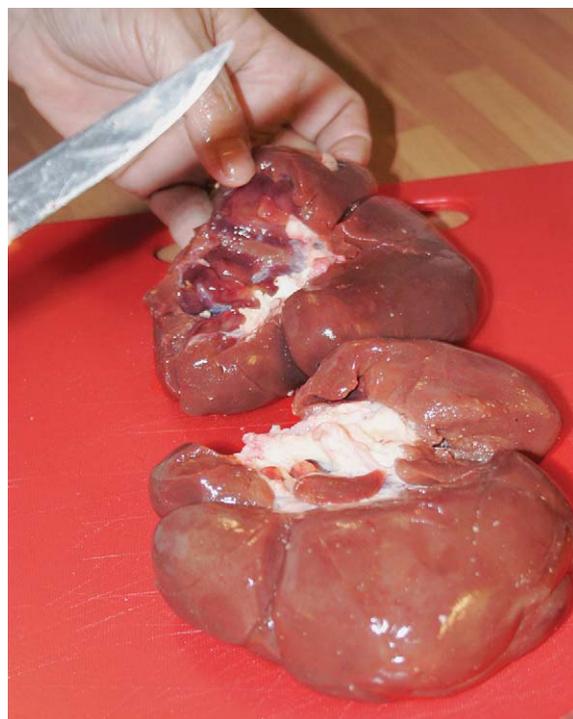
En annan gång skulle de visa romsk dans och musik den här gången utklädda som Rumänska romer. För det måste man ju säga, att nog var de allesammans traditionsenligt klädda. (Se skillnaden på de bägge vykortet)

De professionella vykortsfotograferna passade säkert på att fotografera, eller också kunde det vara mannen med sitt trästaffli och den stora lådkameran med huvudet under det svarta skycket som var på plats? I alla händelser ser vi här några vykort från olika festliga tillfällen.

IHelsingborg har temat romer, eller som man då sa "zigenare", tydligen varit populärt och lockat publik. Där har de vid olika Barnens dagfiranden använt sig av staden teaterfolk och klätt ut dem till romer. Kanske spelade de upp ett teaterspel som handlade om hur romer levde i lägren med sång och dans? I alla fall hade man påkostade kulisser och spelet verkade försiggå inomhus.

Zigenardansen
Barnens dag 23-5-06

Oxynjure i gräddsås

Det här behövs till ca: 8 personer:

- 1½ kg. Oxynjure.
- 3 st. Gula lökar.
- 1 liter Vispgrädde.
- 1 liter Mjolk.
- 2dl. Vetemjöl

Lite vatten, salt och vitpeppar och lite kulör så såsen får fin brun färg.

Gör så här:

Rensa njurarna noga från senorna. skär njurarna i små bitar och lägg dem i mjölken, Ställ dem kallt och låt ligga och dra i 5-6 timmar.

Häll av mjölken och skölj njurarna. Krydda och vänd njurbitarna i mjölet.

Hacka löken och Bryn njurarna och löken tills de fått en fin gyllenbrun färg.

Häll på lite vatten och låt sjuda i ca 10 minuter, häll i all grädden och låt koka i 10-15 minuter till.

Smakar bra med potatis eller ris.

Smaklig måltid !

Guruvané bribiški ando smintinásko sóso

Gado trubúl 8 ženéngi

1,5 kg	Guruvané bribiški
3	Purumá
1 litra	Thulí smintína
1 litra	Thud
2 dl	Aró
- Tsirútsa pai, lon, piperi thai tsirútsa Soja te fárbol o sóso.

Ker gadeá:

Xaláv mitšto thai šin le víni thai o parná čikén katár le brebiški. Šin ánde tsiné kotorá thai muk te bešén ando thud mai xantsi 5-6 časorá. Pála godeá šor avrí o thud thai xaláv le brebiški telál šudró paí. Akaná lonžar thai tho pipéri. Bólde le kotorá ando o aró.

Šin le purumá ánde tsiné kotorá thai pek le brebiški thai o purúm ánde jekh than te len farba. Šor oprál tsirútsa paí thai muck te čírol ánde 10 minutsi pála godeá šor ánde e smintína mai muck te čírol ánde 10-15 minutsi te thulól o zoso.

Le brebiški xalpe horézosa vajke kolompirénsa.

Xan pe sastimáste

Avsändare

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

B**Porto
Betalt**

Information från Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO)

Upplever du dig diskriminerad på bostadsmarknaden?

Har du försökt få eller försökt byta bostad men inte lyckats? Upplever du dig hänvisad till att bo i vissa bostadsområden? Har du funderat på vad det kan bero på? Många personer upplever att de har problem på bostadsmarknaden just på grund av sin etniska tillhörighet.

Under 2007 bedriver DO ett särskilt arbete för lika rättigheter och möjligheter på bostadsmarknaden oavsett etnisk tillhörighet. DO:s målsättning är att synliggöra den diskriminering som finns på bostadsmarknaden, att öka kunskapen om individers rättigheter och möjligheter till upprättelse samt att bidra till ett arbete bland och mellan olika aktörer på bostadsmarknaden för att förebygga och motverka diskriminering.

Har du på känn eller har du upplevt att din etniska tillhörighet påverkar dina möjligheter på bostadsmarknaden? Då bör du vända dig till DO för att göra en anmälan eller för att dela med dig av dina upplevelser. Genom DO har du möjlighet att få upprättelse och dina erfarenheter är viktiga för att DO och andra aktörer ska kunna arbeta för att förebygga och motverka diskriminering.

För mer information om DO:s arbete och vad lagstiftningen mot diskriminering säger om dina rättigheter på bostadsmarknaden är du välkommen att kontakta John Stauffer, projektledare, e-post: john.stauffer@do.se eller Lars Lindgren, utbildare, e-post: lars.lindgren@do.se. Du når dem även på telefon: 08-508 887 00.

Vill du göra en anmälan så hittar du anmälningsblanketter samt adress vart du skickar din anmälan på DO:s webbplats: www.do.se.

OMBUDSMANNEN
MOT ETNISK DISKRIMINERING